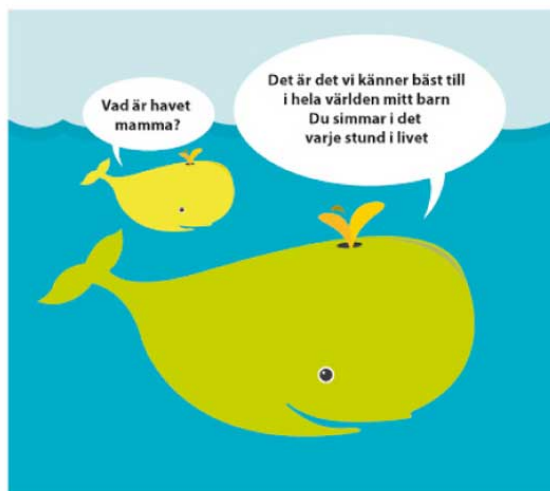

Varningen som föll på hälleberget

av Bengt-Åke Wennberg

Ekonomi = hushållning. Det som faktiskt görs och vilka konsekvenser det får.

Kremastitik = hanteringen av "pengar" Vilken mening de ges och hur de fördelas mellan samhällets medborgare.

De två systemen måste gå i takt om inte fattigdomen skall öka och klyftorna vidgas.

Dessa systemfrågor kan därför inte överlämnas åt experter. Var och en medborgare behöver bidra till att beskriva hur systemet i dag fungerar och medverka till de förändringar som behövs.

I tionde avsnittet av TV-programmet Skavlan, som sändes den 13 mars, uppstod en för mig, och kanske också för andra tittare, obegriplig och absurd diskussion mellan Nobelpristagaren i ekonomi Thomas Piketty och Norwegians ägare Bjørn Kjø's om lön och skatt. Kjø's hävdade att han betalade 1000% i skatt, eftersom hans lön inte var större än en pilots.

Piketty hävdade att argumentet var irrelevant eftersom den framtida välfärden inte kunde bygga på att skatt enbart beräknades som procent av någons konsumtion, utan att skatt också måste beräknas med hänsyn till vederbörandes förmögenhet. Vi i Sverige sticker ut eftersom vi, liksom Italien, har 0% förmögenhetsskatt. Detta är enligt Piketty att spela ofärden i händerna. Om detta handlade en stor del av intervjun.

Att diskussionen om Kjø's skatt blev obegriplig har att göra med att vårt samhälle nu är på väg in i en ny ekonomisk fas – ett tjänstesamhälle där principerna för våra ekonomiska transaktioner behöver revideras. Vår ekonomi bygger numera mer på bruksvärden än på bytesvärden. Vad det innebär att vi går in i ett tjänstesamhälle förefaller emellertid inte till fullo ha

gått upp för de flesta av oss; varken för massmedia, politiker, affärsmän eller allmänhet. Det finns därför anledning att reflektera över det som sades i programmet.

Pikettys speciella intresse är kapitalbildning. Han hävdar att den kapitalbildning som i dag pågår, och de finansiella system som byggs upp, hotar vår välfärd. Piketty konstaterar att skattesystemen i dag är utformade så att vi beskattar konsumtion mer än kapital. Därmed ökar enligt honom klyftorna mellan rika och fattiga.

Piketty menar också att de tjänsteleveranssystem, exempelvis skola, vård och omsorg, som vi behöver för att öka vår välfärd riskerar att inte tillräckligt väl finansieras och förbättras inom ramen för det nuvarande kapitalistiska systemet. Jag kan inte annat än att hålla med honom. Jag tror rent av att den ekonomiska kris vi i dag upplever just hänger samman med denna övergång från ett produktionssamhälle till ett tjänsteleveranssamhälle.

En av de som fångade upp den organisatoriska förändringen mot ett tjänstesamhälle var den dåvarande SAS-chefen Jan Carlsson. Han insåg att SAS inte bara var ett flygföretag utan också ett reseföretag, och att meningen med företaget var att underlätta och förbilliga människors resande. Företaget var alltså ett tjänsteleveransföretag – inte ett producerande företag. Betalningen var inte för en produkt utan för ett brukande.

Bjørn Kjøs resonemang i Tv-programmet Skavlan visade att han hade köpt Jan Carlssons koncept. Vidden av denna grundläggande förändring av företagandets roll i samhället, och därmed också relevansen av olika ekonomiska resonemang, verkar emellertid både ha undgått både honom och programledaren. Det var osnyggt och irrelevant av Skavlan att missbruka honom i samtalet med Piketty. Kjøs och Piketty spelar på helt skilda planhalvor. Piketty ser inte som Kjøs möjligheter och affärsstrategier. Han varnar för oväder. För att förstå hans varningar krävs ett resonemang om kapitalet och kapitalismen.

Pengar representerar ett bytesvärde. Istället för att släpa med sig de varor man vill byta kunde man förr använda guld och ädla metaller. Ekonomi representerade för Aristoteles vår förmåga att klokt förvalta begränsade resurser. *Detta ledde Aristoteles till slutsatsen att pengar borde vara en ändlig resurs på samma sätt som jordens resurser.*

Resonemang om ekonomi måste enligt honom därför skiljas från
 ewsonemang om penninghanteringen, som han kallade kremastitik, och
 som var något helt annat. För att knyta de två till varandra och markera en
 nödvändig och strikt koppling mellan pengar och fysiska resurser hade vi
 också under en tid något som kallades guldmyntfot. Pengar skulle kunna
 växlas in mot guld – en ändlig resurs.

Det fanns redan på Aristoteles tid en risk att diskussionen om pengar löpte
 amok och att man förväxlade pengarna med det som pengarna
 representerade. Därför berättade Aristoteles historien om Midas, som fick
 sin önskan, att allt han rörde vid skulle förvandlas till guld, uppfylld av guden
 Silenus. Därmed riskerade Midas att svälta ihjäl, så guden fick ta tillbaka
 förtrollningen.

Denna saga är fortfarande aktuell. När guldmyntfoten slopades förändrades
 allting. Pengarna förlorade sin gamla mening. Vi har nu fått två ekonomier
 – en real ekonomi och en finansiell ekonomi. I den reala ekonomin betalar vi
 fortfarande för nytta och välfärd. Där har transaktionerna en mening för
 säljare och köpare. Vi köper en resa som Norwegian "producerar". Detta är
 det vi betalar för. Detta är "görandet" i ett socialt systemperspektiv.

I dagens finansiella ekonomi hanteras däremot pengar som något annat. Där
 är pengar krediter och skuldsedlar. I denna ekonomi är hanterandet av
 pengar "handlingar" – man handlar med dem. Nu har emellertid
 finansekonomin lämnat verkligheten så mycket att pengar bara blivit
 abstrakta symboler. De representerar inte ett faktiskt värde. De ingår nu i
 ett socialt system där för oss okända aktörer tilldelar dem en mening – ett
 värde.

Problemet är att vi medborgare luras att blanda ihop de två betydelseerna av
 pengar. Kjøs förmögenhet har en mening som inte är att de pengar den
 innehåller i första hand gör det möjligt för honom att byta till sig olika
 förmåner. Förmögenheten ger honom inflytande i en helt annan sfär. Den
 där pengarna ges en mening. Det var detta Piketty försökte förklara för oss.
 Därför rörde sig samtalet inte om Kjøs lön utan om hans inflytande till följd
 av hans förmögenhet. Vilket var mycket förvirrande för Kjøs.

Som Stefan Ingves berättade om, när han sänkte reporäntan till ännu mera
 minus, så pumpar de europeiska centralbankerna ut gigantiska summor
 krediter/skuldsedlar på marknaden. Eftersom krediten inte längre är
 kopplad till ett bytesvärde så bestäms värdet på pengarna – valutorna –
 numera av vad skuldsedlarna anses vara värda av "marknaden" i förhållande

till varandra. Men finansmarknaden är en helt annan marknad än den där varor byts och säljs.

Ofta fungerar finansmarknaden tvärtom mot vad man tänker sig en varumarknad gör. På en varumarknad är en skuld en belastning. På en finansmarknad är den en tillgång. Om den skulle regleras skulle det inte finnas några pengar kvar i systemet.

Finns det mycket skuldsedlar av en viss valuta blir skulder i denna valuta mindre värda *i förhållande till* skulder i andra valutor. Det var så det en gång skapades hyperinflation i Tyskland. När centralbankerna i Eurozonen därför trycker nya pengar så höjs värdet på den svenska kronan i förhållande till euron vilket Ingves inte vill, då detta påverkar vår reala ekonomi. Det blir då dyrare för oss att köpa varor utomlands. Det finns således en delikat balans mellan den reala ekonomin och den finansiella som få, om någon, förstår sig på.

Sakfrågan som Piketty demonstrerar genom sin forskning är att vi vanliga dödliga blir allt mer uteslutna ur det finansiella systemet. Detta märker vi i praktiken genom att vi inte får någon ränta på våra insatta pengar. Bankerna har gjort sig oberoende av oss. Vi deltar inte i det finansiella spelet.

Att köpa och sälja aktier mm i liten skala är som att spela på lotteri. Det är bara de som i stor skala handlar med krediter och skuldsedlar som ständigt kan öka sin avkastning. *I detta spel måste man som Piketty visar vara stor. Då kan man aldrig förlora.* Ju större dess bättre. Vi andra är satta på undantag. Det är rimligt att anta att detta förhållande speglar det mesta som händer i världen i dag. Den skapar den regionala obalans som vi upplever och vidgar klyftorna mellan fattiga och rika.

Detta betyder, precis som Piketty noterar, att de stora kapitalägarna allt mer kommer att regera världen och styra händelseförloppen. Ju större skillnader i förmögenhet som skapas desto allvarigare konsekvenser får denna maktkoncentration för de små som systematiskt utesluts ur systemet på grund av att spelplanen ser ut som den gör. Sverige har härvidlag just nu inte mycket att säga till om.

Marknadsekonomin, demokratin och det internationella samförståndet, som vi vant oss vid under senare delen av 1900-talet, sätts allt mer ur spel. Vi medborgare kan, om denna utveckling fortsätter, tvingas betala för de rikas misstag och deras misslyckade investeringar med vår livskvalitet.

Om förmögenhetsskatten fortsätter att vara noll spelar vi enligt Piketty denna utveckling i händerna. Då blir det för medlemmarna av den rika

gruppen enbart ett nollsummespel. Vad den ene spelaren i denna gemenskap förlorar, vinner den andre. Därmed kommer inte den totala maktkoncentrationen, det vill säga klyftan mellan rika och fattiga, att någonsin förändras.

Piketty konstaterar att detta är en utveckling som riskerar att kasta hela vår nuvarande livsstil över ända, vilket vi märker i dag, inte minst genom att Saudiarabiens härskande klan förklarat ekonomiskt krig mot Sverige som en följd av Margot Wallströms uttalande och det brutna samarbetsavtalet.

Vad kan man göra åt det? Detta har Piketty inga svar på. Han är bara observatör. Han lämnar ansvaret till oss andra. Detta kräver enligt min mening betydligt djupare och mer seriösa diskussioner om dessa problem än de som förekommer på den politiska arenan i dag – särskilt i ett litet och utsatt land som Sverige.

Vill vi behålla respekten för vår röst, och vara trogna traditionen från Olof Palme och Dag Hammarskjöld, måste vi visa att vi i det internationella samfundet förmår skapa en triadisk kommunikation (se min förra blogg) om samtidens problem. Kanske kan Piketty inspirera oss till detta.

Samtalen om detta måste börja någonstans. Kan du se hur du utifrån dina konkreta erfarenheter av hur dagens penningpolitik påverkar din vardag – exempelvis det kontantlösa samhället – skulle kunna starta utforskande samtal om dessa frågor och därmed på sikt påverka den vidare politiska debatten om dem?

<https://www.bengtharry.me/?p=2280>